

Hiteltelen a Transparency korrupciós indexe

2025.01.15.

Összefoglaló

Az elmúlt 30 évben a Transparency International (TI) a korrupcióról szóló közbeszédet nemcsak monopolizálta, de Korrupció Érzékelési Index (CPI) nevű termékével országok szankcionálására alkalmas eszközt hozott létre. A Nézőpont Intézet jelen elemzése transzparenssé kívánja tenni a Transparency indexének a nyilvánosság előtt ismeretlen, szakmailag vitatható módszertanát.

A CPI rendszeres hivatkozási alapja a médiának, azon keresztül pedig gazdasági és politikai döntéseknek is. Az országok korrupció érzékelési rangsora tudományosan beállított bizonyítékként járult hozzá többek között a Magyarországot elítélő európai parlamenti jelentésekhez, amelyekre rendszeresen hivatkozva az Európai Parlament baloldali többsége korlátozná hazánkat tagállami jogai gyakorlásában. Pár hete az Amerikai Egyesült Államok demokrata adminisztrációja is a Transparency pontszámaira hivatkozott, amikor a Miniszterelnöki Kabinetirodát vezető miniszter elleni szankciót indokolta.

A Transparency Korrupció Érzékelési Indexe mögött semmilyen önálló vizsgálat nem áll, az kizárólag más elfogult tanulmányok másodelemzésén alapul. A CPI elsősorban a közvélemény manipulálását szolgáló, homályos módszertannal rendelkező politikai termék, amelyre alapozva semmilyen következtetés nem vonható le az egyes országok korrupciós helyzetére vonatkozóan. A Nézőpont Intézet elemzésének legfontosabb megállapításai:

- 1. A Korrupció Érzékelési Index nem a Transparency saját felmérése:** bár a korrupciós rangsor kapcsán a média gyakran a Transparency felmérésére hivatkozik, valójában tizenhárom másik index kimazsolázott részeredményeit összesíti, amelyek egyébként az országok eltérő körét, eltérő célokkal, és a korrupciót is csak érintőlegesen, azt is eltérő értelmezéssel vizsgálják.
- 2. A Korrupció Érzékelési Indexnek semmi köze a korrupció mértékéhez:** a Transparency és a közleményeit kritikátlanul átvevő média is valótlanul állítja, hogy az index a korrupciót méri. Valójában gondosan kiválogatott személyek véleményén alapuló pontszámok alapján készül az országok rangsora.
- 3. Egy szűkkörű, elfogult szakértői zsűri ítéli meg az országokat:** az úgynevezett „Magyarország-szakértők” ugyanazon baloldali szakértői véleményhegemóniához tartozó személyek, akik nemcsak egyirányba elfogultak, de adott esetben nem is a korrupcióval kapcsolatos tudományterület szakértői.
- 4. A Transparency és adatdonor indexei körbehivatkozzák egymást:** a World Justice Project Rule of Law Indexe és a Freedom House is a Transparency-re mutat hivatkozási alapként korrupcióval kapcsolatos pontszáma meghatározásakor, melyet végül ismét felhasznál a Transparency.
- 5. Országoként különböző és eltérő számú indexet vesznek figyelembe:** 10-nél több index egyik ország esetében sem szolgáltat részpontszámokat, 13 ország esetében viszont csak 3 részpontszámból tudtak a rangsorhoz pontszámot előállítani. Az adatforrások eltérő száma miatt különböző súllyal esnek számításba az egy-egy szervezettől átvett értékelések.
- 6. Az éves index országoként eltérő éveket vesz alapul:** bár az éves rangsor éves korrupciós szintről számol be, a 2023-as rangsor alapjául szolgáló személyes vélemények valójában 2019 és 2023 közötti időszakra vonatkozóan fogalmazódtak meg.
- 7. A Transparency szerint legkevésbé korrump országok a Transparency fő finanszírozói:** a Transparency-t finanszírozó, liberális vezetőségű országok rendre kiválóan szerepelnek a szervezet rangsorán, annak ellenére, hogy azok hangosak a valódi állami korrupciós ügyektől. Ez az ellentmondásos helyzet felveti a maffiában jellemző „védelmi pénz” szedésének látszatát.

8. Magyarország valójában az EU 27 tagállama közül a 7. legkevésbé korrump – az EU hivatalos felmérése szerint. Az Eurobarometer felmérése alapján hazánkban az EU-átlagnál jobb a kormány korrupció elleni küzdelmének megítélése (HU: 37 százalék, EU: 30 százalék), amely az EU-rangsorban a hetedik legjobb eredmény.

Mindezek alapján a Nézőpont Intézet felszólítja a közélet minden, magyar és külföldi szereplőjét, hogy a továbbiakban tartózkodjon a Transparency International Korrupció Érzékelési Indexére való hivatkozástól, s az egész politikai termék komolyan vételétől. Indokoltnak tartjuk továbbá, hogy az Európai Bizottság vonja vissza minősítését, amelyben a Korrupció Érzékelési Indexet megbízható adatforrásnak minősítette.

Tartalom

Összefoglaló	1
Tartalom	3
Nyolc hamis mítosz a Transparency Korrupció Percepció Indexe körül	4
1. A korrupció érzékelési index nem a Transparency saját felmérése.....	5
2. A Transparency Korrupciós érzékelési indexének semmi köze a korrupció mértékéhez	7
3. Egy szűkkörű, elfogult szakértői zsűri ítéli meg az országokat.....	9
4. A Transparency-től nem független véleményekre hivatkozik a Transparency	11
5. Az értékelés összehasonlíthatatlan, országonként eltérő indexeket vesznek figyelembe ..	13
6. A Transparency éves indexe országonként eltérő éveket vesz alapul.....	14
7. A korrupciós rangsor élén álló országok a Transparency fő finanszírozói	15
8. Magyarország valójában a 27 tagállam közül a hetedik „legkevésbé korrup”	18
Jegyzetek	19

Nyolc hamis mítosz a Transparency Korrupció Percepció Indexe körül

A Transparency Internationalnek (TI) az utóbbi harminc évben sikerült monopolizálni a korrupcióról szóló diskurzust a nyilvánosságban. A média kiemelt figyelmét az „érezelt korrupció” alapján országokat osztályozó rangsorának köszönheti, melyet nemcsak a sajtóorgánumok, de a gazdasági és politikai döntéshozók is hivatkozási alappá tekintenek. A TI Korrupció Érzékelési Indexe (CPI) 1995 óta rangsorolja a világ országait – saját megfogalmazása szerint – a korrupció érzékelt mértéke alapján. A projekt leírásából megtudható, hogy annak célja az állami szektorban tapasztalható korrupció vizsgálata, a korrupciót pedig mint a „közhatalommal személyes előnyök céljából való visszaélést” határozza meg.¹

Az egyes, nem liberális vezetésű országokat rendszeresen pellengérré állító, évente országbizonyítványt kiállító rangsor körül számos mítosz épült fel az utóbbi időben a nagy médiaérdeklődésnek és a benne nyomásgyakorló eszközt találó politikának köszönhetően. A Transparencyre mint független szervezetre hivatkoznak, mely objektíven képes megmutatni a korrupció szintjének tényszerű változását, s képes az évi változás mértékét figyelembevéve az országokat egymáshoz képest rangsorolni.

A Transparency magyarországi korrupcióról szóló közleményei 2010 októberében éles fordulatot vettek, amikor a szervezet az akkor még fél éve sem hivatalban lévő Orbán-kormányon kért számon strukturális kormányzati intézkedéseket. Az ország-rangsor politikai szerepe mára vitathatatlanná vált, melyet az is jól mutat, hogy kritikátlanul használják fel nemzetközi lejárató kampányokban vagy belpolitikai vitákban. A Magyarország ellen jogállamisági eljárást kezdeményező Judith Sargentini 2018-as európai parlamenti bizottsági jelentése közvetetten hivatkozott többek között a TI indexére², négy évvel később pedig a Magyarországot „választási autokráciának” minősítő Delbos-Corfield-jelentés már közvetlenül hivatkozott rá.³ A Transparency International brüsszeli befolyásának egyértelmű jele, hogy Gwendoline Delbos-Corfield a Magyarországról tartott 2022. szeptember 15-i EP-vitát megelőzően, szeptember 9-én több más szervezet mellett a Transparency International képviselőjét is fogadta lobbistaként⁴ a „magyarországi helyzet” téma keretében tartott találkozón. A CPI hivatkozási alappá vált az Európai Bizottság jogállamisági jelentéseiben is; az elmúlt két évben a Magyarországról szóló országfejezetek rendszerint tartalmaztak utalást a TI rangsorára.⁵ De emlékeztet az is, hogy Magyar Péter, a Tisza Párt elnöke a Transparency International következtetéseit ismételtelgi rendszeresen, hogy „Magyarország az EU legkorruptabb állama”.

A CPI nemcsak politikai vádiratok, de jogi következményekkel járó politikai döntések hivatkozási alapjaként is szolgált az elmúlt években. 2022 decemberében a Tanács végrehajtási határozata a Magyarországnak szánt EU-s költségvetési kötelezettségvállalások 6,3 milliárd eurónyi értékű felfüggesztése mellett döntött⁶, s a Bizottság határozatot megelőző, a döntés szükségességét indokló javaslatában utalt a TI indexére.⁷ Ebben a Bizottság „kiegészítő mutatóként” figyelembe vette a CPI-t, és elutasította Magyarország kritikáját az indexszel kapcsolatban.

Az utóbbi években láthatóan megerősödtek olyan mítoszok, amelyek azt hivatottak alátámasztani, hogy a Transparency megkérdőjelezhetetlen hivatkozási pont az egyes országok megítélésében. A Magyarország elleni politikai vádak valójában nem tényeken alapulnak, hanem tényként beállított véleményeket jelentenek; s a korrupcióra irányuló egyébként is nagy figyelmet a közbeszéd színvonalának javítása helyett annak manipulálására használják fel. A Nézőpont Intézet elemzésében 8 pontban cáfolja a Transparency Korrupció Percepció Indexe körül felépített mítoszt.

1. A korrupció érzékelési index nem a Transparency saját felmérése

Bár a korrupciós rangsor kapcsán a média gyakran a Transparency felmérésére hivatkozik, a CPI valójában nem a szervezet saját felmérésén alapul, hanem más szervezetek által készített elemzések korrupcióval kapcsolatos részpontszámait aggregáló mutató. A Transparency saját kutatás helyett tizenhárom olyan másik indexet használ adatdonornak, amelyek az országok eltérő körét vizsgálják, eltérő célokkal, és a korrupciót is csak részlegesen, és azt is eltérő értelmezéssel vizsgálják. A tizenhárom adatszolgáltató index tizenkettőtől⁸ származik, melyek többségében a korrupcióval kapcsolatos indikátor csak egy a sok közül saját mérésük eredeti tárgya szempontjából.

Adatdonor szervezet	Adatdonor index	Mérésének eredeti tárgya
African Development	Bank Country Policy and Institutional Assessment	Afrikai országok intézményrendszerének minősége
Bertelsmann Stiftung	Sustainable Governance Indicators	Kormányzás és szakpolitika OECD-, és EU-országokban
Bertelsmann Stiftung	Transformation Index	A demokrácia és piacgazdaság irányába történő átalakulási folyamatok vizsgálata
Economist Intelligence Unit	Country Risk Service	A pénzügyi kitétség veszélyének vizsgálata 140 országban
Freedom House	Nations in Transit	A demokratizálódás vizsgálata
Global Insights	Business Conditions and Risk Indicators	Politikai, gazdasági, jogi, adózási és biztonsági kockázatok vizsgálata
IMD	World Competitiveness Yearbook	Országok versenyképességének vizsgálata
Political and Economic Risk Consultancy	Asia Risk Guide	Vállalatok működése szempontjából stratégiai információk vizsgálata
PRS Group	International Country Risk Guide	Politikai, gazdasági és pénzügyi kockázatok vizsgálata
World Bank	Country Policy and Institutional Assessment	Országok intézményrendszerének és szakpolitikái minőségének vizsgálata
World Economic Forum	Executive Opinion Survey	Országok szocioökonómiai fejlődésének vizsgálata
World Justice Project	Rule of Law Index	Országok jogállami működésének vizsgálata
V-Dem Institute	V-Dem project	Demokráciák természetének számszerűsítése és vizsgálata

1. táblázat A Korrupció Érzékelési Index adatdonor indexei 2023-ban

A tizenhárom index eltérő skálán készül el, például az African Development Bank Country Policy and Institutional Assessment 1-től (magas korrupció érzékelés) 6-ig (alacsony korrupció érzékelés), míg a Varieties of Democracy Project 0-tól (alacsony korrupció érzékelés) 1-ig (magas korrupció érzékelés) terjedő skálán vizsgálja a korrupció érzékelését. A korrupció érzékelési pontszám elkészítése során a Transparency standardizálja az adatszolgáltató indexek hivatkozott számait, és az általa alkalmazott 0-100 skálára illeszti az eredményeket, ahol a 100-as érték jelenti a legalacsonyabb véleményezett korrupciót, míg a 0 a legmagasabb vélt korrupciót. A TI által megfogalmazott módszertan azonban nem teszi lehetővé az adatszolgáltató indexek eredeti adatainak az önálló standardizálását és újra skálázását, vagyis a TI által alkalmazott transzformációk ellenőrzését.

Bár a Transparency International a standardizált részeredményeket közzéteszi, az adatdonorként használt indexek saját, eredeti eredményeit több esetben sem lehet nyilvánosan elérni. Ez egyrészt azzal magyarázható, hogy például az Economist újsághoz köthető Economist Intelligence Unit Country Risk Service, és az S&P Global magánvállalkozás Global Insights Business Conditions and Risk Indicators indexe csak a cégek ügyfelei számára érhetőek el. Bár az adatforrások listája transzparens, az adatok már csak korlátozottan, s az adatfelhasználás ily módon intranszparens módszertana nem erősíti a más forrásokból aggregált korrupció érzékelési pontszámok hitelességét. Az átláthatatlanság másik oka, hogy a World Justice Project (WJP)

esetében a Transparency International olyan részadatokat használ, amit a WJP kizárólagosan számára tesz elérhetővé. A WJP nyilvánosan elérhető eredményei részben egy közvélemény-kutatásból, részben pedig egy szakértői kérdőív válaszaiból állnak össze, ebből a TI csak az utóbbiak által adott pontszámokat használja fel a saját indexének a kiszámításához.

Az indexek kiválasztási mechanizmusa sem egyértelmű annak ellenére, hogy a módszertani leírásában a TI meghatároz standardokat, amiknek egy-egy indexnek meg kell felelnie ahhoz, hogy a Transparency figyelembe vegye őket. Az elvárások közé tartozik többek között az indexet elkészítő intézmény hitelessége, a megbízható módszertan és az is, hogy az index jelentős számú országot analizáljon. Ez az elvárásrendszer azonban nem ad választ olyan alapvető kérdésekre, hogy például a Freedom House-tól miért éppen a Nations in Transit tanulmány keretében adott korrupció pontszámokat és miért nem a Freedom in the World rangsor számait veszi a TI figyelembe. A vizsgált országok tekintetében a Nations in Transit csak 29, míg a Freedom in the World 210 országot és területet vizsgált 2023-ban, a Transparency mégis inkább az országok szűkebb listáját vizsgáló indexet használja fel saját, 180 országot és területet elemző rangsorához.

A Transparency által felhasznált 13 index nagyon eltér egymástól. Egyes indexek szakértők (pl. Freedom House Nations in Transit), mások üzletemberek korrupció érzékelését vizsgálják (pl. World Economic Forum Executive Opinion Survey). A Freedom House Nations in Transit elsősorban a demokráciák állapotát vizsgálja, a World Justice Project elsősorban az országok jogállami működését, az IMD World Competitiveness Yearbook az országok versenyképességére, míg a Economist Intelligence Unit Country Risk Service inkább az egyes országokban a vállalatok működését befolyásoló kockázati tényezők feltárására vállalkozik. Mindez pedig elvezet ahhoz a kérdéshez, hogy a Korrupció Érzékelési Index valójában mit is mér ezek közül?

2. A Transparency Korrupciós érzékelési indexének semmi köze a korrupció mértékéhez

A sajtóhírek szalagcímeivel ellentétben a CPI nem a korrupció szintjét méri, ezért nem is ez alapján állít rangsort. Bár a Transparency maga is úgy fogalmaz, hogy „*az állami szektorban érzékelt korrupció szintjét*”⁹ vizsgálja, a sajtó számára elérhető közleményeiben már a tény és a vélemény közötti megkülönböztetés nélkül, a korrupció szintjének változásáról számolnak be. Az „*érezkelt szint*” azt jelenti, hogy a Transparency úgynevezett szakértők és vállalati vezetők percepcióját számszerű indexeket vesz alapul, tehát nem magát a korrupció jelenségét és annak valós szintjét tükrözi, hanem más vizsgálatok számára kiválasztott személyek egyéni benyomásait és véleményeit számszerűsíti.

Elemzéseiben rendszeresen ellentmond saját módszertanának a Transparency magyar közleményeiben, amikor eredményeinek ismertetésekor nem ezen országszakértők véleményére, hanem egy-egy ország valós korrupciós szintjére hivatkozik. A hírértéket kereső és gyártó média ezt a téves értelmezést adja hírül anélkül, hogy tájékoztatná olvasóit a korrupció vélelmezett szintje és a korrupció valós mértéke közötti különbségről. A Transparency nemcsak a következtetések félrevezető megfogalmazásával járul hozzá a közvélemény manipulálásához, hanem azzal is, hogy hagyja, hogy a hamis állítások önálló életre keljenek a médiában.

A kérdésre azonban, hogy pontosan miről is közöl pontszámot a Transparency, még ennél is homályosabb a válasz. Az egyes országok pontszámai nemcsak, hogy nem a korrupció valós szintjét, de nem is ugyanarról a jelenségről alkotott véleményt tükrözik. Bár a Transparency a „*korrupciót, mint a közhivatallal személyes haszonszerzés céljából való visszaélést definiálja*”, a számszerűsített szakértői vélemények a korrupcióval kapcsolatos különböző jelenségekre vonatkoznak. „*A CPI összeállításánál során használt felmérések olyan kérdéseket tesznek fel, amelyek a közhatalommal személyes előnyök céljából való visszaéléssel – mint például közhivatalnokok megvesztegetése, kenőpénz közbeszerzési eljárásokban, közpénzek hűtlen kezelése – kapcsolatosak, valamint olyan kérdéseket, melyek a korrupcióellenes politikák erejét vizsgálják, felölelve ezáltal mind a közigazgatási, mind a politikai korrupciót.*”¹⁰ Ezen szempontok szerinti pontszámokból a korrupció nagyon homályos meghatározása következik. Nem egyértelmű ugyanis, hogy a szakértők pontozása a korrump cselekedetek gyakoriságára, nagyságára vagy társadalomra kifejtett hatására vonatkozik. A rangsor mögötti mérőszámokban keveredik a korrupció abszolút és relatív mértékeinek¹¹ érzékelése, nem veszi figyelembe például, hogy egy népesebb országban számszerűleg több a korrump cselekedet, míg egy gazdagabb országban nagyobb összegek cserélhetnek törvénytelen módon gazdát.

Ráadásul a globális rangsor esetében annak is fontos szempontnak kellene lennie, hogy az eltérő társadalmakból érkező szakértőknek eltérő kulturális felfogása lehet azzal kapcsolatban, hogy mi tekinthető korrump cselekedetnek.¹² Az Egyesült Államokban például a pártfinanszírozás és a lobbizás¹³ teljesen más szabályok alá esik, mint az Európai Unió legtöbb országában. Magánvállalatok pártfinanszírozása, lobbizása és a korrupció között sokszor a kontextuson múlik a különbség, ezek törvényi szabályozása pedig eltérő országokként. A szűrkezónába tartozó ügyek megítélése egyedül a referenciának tekintett személyek véleményén múlik, melyekről azt sem tudhatjuk meg, hogy azt feltárt és bizonyított ügyek vagy a médiában felmerült gyanú hatására, vagy pedig csak személyes meggyőződés alapján alakítják ki.

Ezen konceptuális problémák sorát bővíti, hogy nemcsak a korrupciót, hanem a „*korrupcióellenes politikák erejét*”, pontosabban azok megítélését is vizsgálják. Ezen a ponton az index már a korrupció vélt szintjével egyértelműen keveredik a referenciaszemélyek által elvárt

korruptióellenes intézkedésekről alkotott vélemény is. Ezt a fogalmi kakofóniát színesíti, hogy a Transparency által figyelembe vett szakértői pontszámok tizenhárom más országértékelő index termékeinek részpontszámai, mely kimazsolázott kérdések egy része a korrupció (vagy vesztegetés) érzékelt jelenlétével, másik része pedig a korrupcióellenes struktúrák (megelőzés, elszámoltathatóság, átláthatóság) kérdésével foglalkozik – tizenháromból mindössze kettő index vizsgálja mindkét dimenziót.¹⁴ Ezek a részadatot szolgáltató indexek nem kifejezetten a korrupció jelenségét vizsgálják, ezért azok nem is rendelkeznek saját korrupciómeghatározással, ezen termékek CPI-be beépített részpontszámai nem egy egységes jelentéssel bíró korrupciót értékelnek.

A különböző értékelésekből kiválogatott pontszámok egyes országokban szélesebb, másokéban pedig a korrupcióérzékelés szűkebb értelme szerint osztályoznak, ezáltal veszélyeztetve az index eredményeinek összehasonlíthatóságát. A World Justice Project 53 korrupcióval kapcsolatos kérdése¹⁵ például más indexekkel ellentétben nagyon sok területet lefed: az egészségügyi rendszerben jelenlévő hálapénzekre, a jogosítványokért fizetendő összegekre, gyermekek oktatásban vagy óvodai elhelyezéséért fizetett asztal alatti pénzek, az igazságszolgáltatásban jelenlévő vagy rendőri visszaélésekre, illetve a szervezett bűnözés befolyására is rákérdez. A legnagyobb probléma azonban, hogy az egészségügyben vagy az oktatásban jelenlévő korrupcióra egyedül csak a World Justice Project kérdez rá, ráadásul 19 erre irányuló kérdést fogalmaz meg. Mivel azonban a WJP sem fed le minden országot, 41 országban (melyek közé tartozik például Svájc, Bhután, Tajvan, Kuba, Szíria, illetve az egészségügyi szektorban jelentős korrupcióval birkózó Örményország¹⁶ és Tádzsikisztán¹⁷ is) az erre a területre jellemző korrupcióról nincs adata a Transparency-nek, tehát aggregált korrupciós mutatója a vizsgált területek különbözősége miatt nem összehasonlítható.

Bár az adatdonor indexek többsége szakértői véleményekre alapoz, három¹⁸ felmérés azonban az üzleti élet szereplőinek vélekedésére kíváncsi. Ez utóbbiak közül az IMD World Competitiveness Yearbook rendelkezik a legszűkszavúbb kérdéssel a korrupcióra vonatkozóan, a vállalati felsővezetőktől mindössze annyit kér, értékeljék egy skálán, hogy: „vesztegetés és korrupció: létezik vagy nem létezik”. Mivel a kérdés nem kontextualizálja a korrupciót a TI koncepciója szerinti közhatalommal való visszaélésként, elképzelhető, hogy az üzleti vezetők a kérdés alatt kereskedelmi csalásra, bennfentes kereskedelemre vagy hasonló, csak a magánszektorra érintő korrupt cselekedetekre gondolnak.

A Political and Economic Risk Consultancy (PERC) Asia Risk Guide pedig bevallottan nem rendelkezik korrupciódefinícióval, elemzésében kimondja, hogy „szándékosan nem definiálták a »korrupciót«”¹⁹. Szerintük a korrupció értelmezhető „a közhivatallal személyes haszonszerzés céljából való visszaélésként is” (ami megfelel a Transparency International definíciójának), mások viszont az álhíreket, az internetes csalásokat és a kriptovalutákkal való visszaéléseket értik a korrupció alatt. A szervezet fő megállapításai kiemelik például az internetes csalások kihívásait Ázsia több országában, Makaóval kapcsolatban pedig a kaszinók körüli tisztességtelen magatartással foglalkozik. Ezen példák egyértelműen rámutatnak, hogy ez a vállalati felsővezetőket megkérdező index nem elsősorban a közhivatalnokok korrupciójával és a politikai korrupcióval foglalkozik, hanem a korrupció más, gazdaságot érintő árnyalataival.

A World Economic Forum Executive Opinion Survey pedig elsősorban azt kérdezi a felsővezetőktől, hogy milyen gyakori, hogy kenőpénzt fizetnek a cégek a közműveknek, adóhivatalnak, a közbeszerzésekért, illetve engedélyekért. Bár ez a kérdés valóban érint közhivatalokat is, megint csak nem elsősorban a politikai, hanem a gazdasági élet korrupciójának feltérképezésére alkalmas a kérdés.

3. Egy szűkkörű, elfogult szakértői zsűri ítéli meg az országokat

A percepción alapuló indexek hátránya, hogy a szakértői kérdőíveket tipikusan egy maroknyi személy tölti ki, a becsatornázott tapasztalat, tudás és értékrend sokfélesége is rendkívül korlátozott. Ugyanazon nemzetközi hálózat, azonos világnézetű tagjainak aggregált véleménye valójában nem ad többletinformációt egy adott országban tapasztalt korrupció szintjéről. Egyes közgazdászok éppen ezért érvelnek ezzel szemben a reprezentatív közvélemény-kutatásokban rejlő lehetőségek nagyobb kiaknázása mellett a korrupció tudományos vizsgálatában.²⁰ Éppen a szakértői indexek szubjektivitása miatt különösen fontos lenne a függetlenség és elfogulatlanság ellenőrizhetősége, amelyhez a pontszámokat előállító szakértői névsor átláthatósága szükséges. A Transparency korrupciót érzékeltető terméke azonban ennek a kritériumnak sem felel meg.

Magyarország korrupció érzékelési pontszáma például 10 index részpontszámaiból tevődött össze, és 4 esetében volt elérhető a résztvevők legalább részleges listája.

Adatdonor index neve	„Magyarország-szakértők” nyilvánosan elérhető listája
Economist Intelligence Unit Country Ratings	Nem ismert
Global Insights Country Risk Ratings	Nem ismert
IMD World Competitiveness Yearbook	Nem ismert ²¹
PRS International Country Risk Guide	Nem ismert
Varieties of Democracy Project	Nem ismert ²²
World Economic Forum EOS	Nem ismert ²³
Bertelsmann Foundation Sustainable Governance Index ²⁴	Ágh Attila, Jürgen Dieringer
Bertelsmann Foundation Transformation Index ²⁵	Klotz Péter
Freedom House Nations in Transit ²⁶	Végh Zsuzsanna
World Justice Project Rule of Law Index ²⁷	Jakab András (University of Salzburg), Pap András László (ELRN Centre for Social Sciences Institute for Legal Studies), Baruch Gábor (Baruch Law Office), Sándor Judit (Central European University), Albáné Feldmájer Livia, Mihályi Péter (Corvinus University of Budapest), Petra Bárd (Radboud Universiteit), Körtvélyesi Zsolt, Zengődi Zsolt

2. táblázat A Korrupció Érzékelési Index nyilvánosan elérhető "Magyarország-szakértőinek" listája

Az ismerhető országszakértők többsége nem tartózkodott a politikai megnyilvánulásoktól, melyek nemcsak politikai elfogultságról árulkodnak, de azt is bizonyítják, hogy politikai véleményük alapján egyirányba részrehajlók. A 13 nyilvánosan elérhető szakértőből tehát legalább 10 kifejezetten kritikus a magyar kormánnyal szemben és ennek a nyilvánosságban is hangot adott. Mivel Magyarországgal kapcsolatban nem jelennek meg a kormány eredményeit elismerő vélemények a CPI pontszáma egy egyirányba elfogult véleményhegemónián alapul.

Ágh Attila rendszeresen osztja meg kormánykritikus véleményét, Magyarországot „puha diktatúrának” minősítette²⁸. Személyében a szakértői és politikai véleményformáló imázs keveredését jól illusztrálja, ahogyan az „Orbán-rezsimről” alkotott véleményét a Transparency korrupciós indexének eredményeivel támasztotta alá, ami pedig részben az ő véleményén alapul.²⁹ A Bertelsmann Foundation másik „Magyarország-szakértője”, Jürgen Dieringer „Orbanisztán - A magyar demokrácia még tovább hanyatlik”³⁰ címmel publikált írást, amelyben a magyar demokrácia jelenlegi állapotát bírálta összehasonlítva a 2006-os állapotokkal.

A Freedom House Magyarország-szakértője, Végh Zsuzsanna véleményében szintén a baloldali értelmiség kritikája köszön vissza rendszeresen, szerinte a magyar kormány „aláássa a demokratikus értékeket”³¹, valamint a szélsőjobboddallal hozza összefüggésbe azt³².

Jakab András, Ausztria Emberi Jogok Európai Bíróságába delegált bírása, és egyben a World Justice Project Magyarország-szakértője szintén a kormánykritikus szakértők táborát gazdagítja, a „hibrid rezsim”³³kifejezést használta Magyarországgal szemben, ahol szerinte „társadalmi ellenállás

nélkül sikerült lebontani a jogállamot, miközben az autoriter módszerekkel kormányzó politikai elit fenn tudja tartani a demokrácia látszatát.”³⁴

Hasonló véleményen van a WJP másik Magyarország-szakértője, Pap András László is, aki a magyar rendszerrel kapcsolatban úgy fogalmazott, hogy „ez a képződmény félúton van a liberális – mondjuk úgy, egyetlen igazi – demokrácia és a nem demokrácia, a diktatúra között.”³⁵ Mihályi Péter a 2022-es választás tétjét a kormányváltás mellett érvelve úgy fogalmazta meg, hogy „maradhatunk az Európai Unióban, vagy kidobnak minket.”³⁶ Bárd Petra: „Orbán autokratikus alkotmányos forradalmának valóságáról” írt³⁷, míg az illiberalism.org-nak³⁸ Körtvélyesi Zsolt adott hasonló témában és hangnemben interjút. Albáné Feldmájer Livia a baloldali kritikusok többségét megelőzve már a második Orbán-kormány első évében, 2011-ben a jogállamiságot féltette. Úgy fogalmazott akkor, hogy „a mostani kormány azt ígérte, hogy ők szakemberek, és mindenben van szakmai elképzelésük, csak nekem az az érzésem, hogy nem értenek ahhoz, amit csinálnak. Ez a legnagyobb bajom. Úgy látom, hogy kapkodnak, és a nagy cirkusz mindennel csak arra megy, hogy elterelje az emberek figyelmét az igazi problémákról. Azt látom, hogy a jogállam alapjait bontják lefelé, ezt viszont nagyon veszélyesnek tartom.”³⁹

A fentebb felsorolt szakértők közül például Sándor Judit, a Soros György által alapított CEU professzora, Varga Judit volt igazságügyi miniszter magánéleti ügyét kommentáló bejegyzésében „jogállamiságot tipró kormányzást”⁴⁰ említi, és Magyar Péterre utalva veti fel annak lehetőségét, hogy „egy bántalmazó, narcisztikus személy bosszújából fogant a remény egy szebb hazában”. További kérdést vet fel, hogy bioetikára specializálódott⁴¹, az egészségtudomány etikai kérdéseivel foglalkozó szakértőként, a Transparency korrupciós indikátornak tekinti a véleményére alapozott pontszámot. A szakértői csoport egyértelmű részrehajlása mellett legalább ugyanakkora problémát jelent a figyelembe vett szakértők szakmai jártassága a korrupció vizsgálatában. Mivel a Transparency olyan indexeket használ adatdonornak, amelyek az országokat más szempontok alapján értékelik, nem korrupciós szakértők válaszolják meg a korrupcióra vonatkozó kérdéseket sem. Ez azonban erőteljesen megkérdőjelezi az adatszolgáltató indexekből kiválogatott pontszámok szakmai megalapozottságát is.

A pontszámok hitelességét ezen felül végképp megkérdőjelezi, hogy hiába nyilvános a szakértők listájának legalább egy része, nem is biztos, hogy végül az ő értékelésüket veszik alapul. Több adatot szolgáltató szervezet is fenntartja magának a lehetőséget, hogy a szakértőktől beérkezett pontszámokat felülírja. A World Justice Project például kifejti módszertanában, hogy ellenőrzi a szakértők által beérkezett véleményeket, míg a Freedom House úgy fogalmaz a pontszámok megalkotásával kapcsolatban, hogy az „az országjelentések szerzőivel, egy szakértői tanácsadó testülettel és egy regionális recenziós szakértői csoporttal egyeztetve a Freedom House számszerű értékelést ad minden országnak”.⁴² A Bertelsmann Stiftung mindkét TI által figyelembe vett indexe leírja a szakértői pontszámok felülírhatóságának menetét⁴³. Az országszakértőkkel konzultációban a régiószakértők is hatással lehetnek a pontszámokra amennyiben az országszakértőkkel nem értenek egyet, a végső pontszám meghatározása pedig a tanácsadó testület feladatköre. Így a TI által felhasznált pontszámokra nemcsak az országszakértők, hanem az egyes intézetek elemzőinek a szubjektív véleménye is befolyással van.

4. A Transparency-től nem független véleményekre hivatkozik a Transparency

A korrupció érzékelési index hitelességét tovább csorbító tény, hogy a Transparency által hivatkozott adatszolgáltató indexek a TI korábbi eredményeire hivatkozva állapítják meg saját pontszámaikat. Bár a Bertelsmann két indexe kifejezetten előírja szakértői számára, hogy ne vegyék alapul a Korrupció Érzékelési Index pontszámait, az adatdonor indexek egy része számára kézenfekvő, hogy a TI globális korrupció indexéhez forduljon pontszámuk meghatározásakor. Ebbe a körkörösségbe bizonyíthatóan beleesett több adatdonor index is, melynek következménye, hogy a Transparency korrupciós pontszáma nem a változó véleményeket, hanem a korábban már kialakított, saját véleményét tükrözi.

A World Justice Project Rule of Law Indexe módszertanának része a szakértőtől beérkezett országpontszámok ellenőrzése, külső forrásokkal való összehasonlítás útján.⁴⁴ A WJP korrupcióval kapcsolatos pontszámainak felülvizsgálatára pedig a Transparency CPI eredményeit is felhasználja.⁴⁵ A WJP azonban a TI CPI-t összetevő 13 index egyike, tehát a WJP-vel számoló CPI-re hivatkozik a World Justice Project. Mivel a WJP Rule of Law Indexének korrupció vonatkozású pontszámát beszámítja a Transparency saját korrupciós pontszámába, nem meglepő, hogy a két index hasonló eredményeket produkál, egymást hitelesítik. A World Justice Project korrupcióról szóló megállapításaival kapcsolatban tehát nem tekinthető „független”, „harmadik forrásnak” a TI, az átfedés miatt nem alkalmazható a szakértői eredmények ellenőrzésére, esetleges felülbírálatára.

Ehhez hasonló hibába esik a Freedom House Nations in Transit is. A Transparency korrupciós indexébe beemeli a Freedom House korrupcióval kapcsolatos eredményeit, amely viszont kölcsönösen a Transparency-re mutat vissza hivatkozási alapként⁴⁶. Természetes, hogy a két központ állításai összhangban vannak, hiszen következtetéseiket körkörösén egymásra építik.

A körkörösség problémája figyelmen kívül maradt akkor is, amikor a Transparency International szükségét érezte, hogy alátámassza hitelességét, és 2017-ben megvizsgáltatta módszertanát külső szakértőkkel. Az Európai Bizottság Közös Kutatóközpontját (Joint Research Centre) kérte fel a Korrupció Érzékelési Index szakmaiságának ellenőrzésére. A Kutatóközpont összességében egy jóváhagyó, mindössze minimális módosításokat javasoló tanulmányt közölt a TI módszertanáról, nem tettek említést a fenti problémáról⁴⁷. Érdekesség, hogy Michaela Saisana, a Bizottság Összetett mutatókkal és eredménytáblákkal foglalkozó kompetenciaközpontjának vezetője, aki 1998 óta dolgozik a Bizottság Kutatóközpontjában⁴⁸ nemcsak a Transparency International⁴⁹, hanem a World Justice Project⁵⁰ (WJP) 2014-es ellenőrzésében is részt vett társíróként. A Bizottság kutatóközpontja a World Justice Project 2014-es áttekintése során méltatta az indexet, és annak megbízhatóságáról írt. A WJP méltatása során a Bizottság Kutatóközpontja külön kiemelte a „korrupció hiánya” (Absence of Corruption) dimenziót a WJP összetett mutatóján belül, mondván, hogy ez a dimenzió a WJP egyik legkoherensebb és legrobosztusabb összetevője. A Bizottság kutatóinak saját megállapításai szerint ezen dimenzió megbízhatósága pedig azért is különösen méltánylandó, mert a TI CPI része⁵¹. A probléma azonban, amire Bizottság kutatócsoportja sem a WJP, sem a TI méltánylása során nem figyelt fel, az ezen két index körkörös hivatkozása. Mint korábban rámutattunk a WJP a TI számait figyelembe veszi a korrupcióról szóló dimenziója megalkotásakor – ami nem helyén való, hiszen a WJP a TI része. Ennek a körkörösségnek a meglétére a Bizottság Kutatóközpontja nemhogy nem hívja fel a figyelmet, hanem kifejezetten méltatja a WJP és TI módszertanait.

Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a Transparency korrupciós indexének hegemoniája a médiában általánosságban is áthatja és aláássa az egész TI CPI módszertanát.⁵² A fentiek alapján

megállapítható, hogy a Transparency indexe elsősorban véleményformáló és nem pedig véleménymérő vagy véleményeket összegző eszköz. A CPI-re épített médiakampányok rendszeresen megerősítik az egyes országok korrupciójáról kialakított képet. Ennek eredménye egy évről évre építgetett országimázs, mely befolyásolja az úgynevezett országszakértők véleménye mellett a politikai és gazdasági döntéshozókat és a közvéleményt is.

5. Az értékelés összehasonlíthatatlan, országonként eltérő indexeket vesznek figyelembe

Tényszerűen igaz, hogy a Transparency 13 országértékelő index részeredményeit veszi alapul, azonban 10-nél több index egyik ország esetében sem szolgáltat részpontszámokat. A módszertan azt írja elő, hogy legalább 3 index pontszámával kell rendelkezni egy országnak ahhoz, hogy szerepelhessen a Transparency rangsorában. 2023-ban például mindössze 9 ország esetében álltak rendelkezésre 10 index részpontszámai, 13 ország esetében viszont csak 3 részpontszámból tudtak a rangsorhoz pontszámot előállítani.

Figyelembe vett adatdonor indexek száma	3	4	5	6	7	8	9	10
Hány ország esetében (2023)	13	8	16	26	39	44	25	9
Hány ország esetében (2016)	15	10	27	24	46	24	26	4
Hány ország esetében (2012)	19	15	24	30	36	32	15	5

3. táblázat A Korrupció Érzékelési Index által figyelembe vett adatdonor indexek száma

A fentebb részletezett számítási metódus alapján az alindexek eredményeinek átszámítása után a TI összeadja a 0-100 skálára standardizált eredményeket, majd pedig egy egyszerű átlagolási módszerrel elosztja ezen összeget annyival, ahány indexet figyelembe vett az adott ország esetében. Magyarország 2023-as részeredményeiből kiszámítható az ország esetében figyelembe vett 10 index részpontszámai standardizált eredményeinek az összege, ami 417. Mivel 10 indexet vett figyelembe a Transparency, Magyarország pontszámának meghatározásához ezt az összeget 10-el kell elosztani; így az ország pontszáma: 41,7 vagy kerekítve 42.

Az előző bekezdésben bemutatott számítási módból következik, hogy attól függően, hogy hány indexet vesz figyelembe a TI (tehát mekkora számmal fogja leosztani az összeget), egy-egy index éves részpontszámváltozása nem azonos mértékben fog hozzájárulni az országok összpontszámának megváltozásához. Ezen összehasonlíthatósági probléma szemléltetésére szolgál a következő példa. Magyarország 2023-ban 42, Bhután, egy dél-ázsiai ország, amelynek egy kormányzati szerve 2022-ben 13 526 euróval⁵³ járult hozzá a Transparency International berlini irodájának a működéséhez, ugyanakkor nem mentes a korrupciótól⁵⁴, 68 pontot ért el a TI CPI indexén. Magyarország esetében 10, míg Bhutánéban 4 darab index segítségével jutott a TI ezekre a pontszámokra.

Feltételezzük az egyszerűség kedvéért, hogy a 10 részpontszám alapján értékelt Magyarországot és a 4 részpontszám alapján értékelt Bhután a Global Insights Country Risk Ratings (amely mindkét országot pontozta) egyaránt 10 standardizált ponttal jobbra értékeli. Ebben az esetben Magyarország összpontszáma 417-ről 427-re, míg Bhutáné 270-ről 280-ra növekedne. Mivel Magyarországot továbbra is 10, míg az ázsiai országot 4 index véleményezte Magyarország CPI-végpontszáma 43-ra, míg Bhutáné 70-re változna. Tehát hiába „javulna” mindkét ország „szakértői” megítélése ugyanazon a rangoron ugyanakkora arányban, a korrupciós végpontszámát tekintve Bhután 2, míg Magyarország mindössze 1 pontot lépne előre. Amennyiben nem 10-zel, hanem ennél nagyobb számokkal növeljük arányosan a két ország pontszámát, a különbség a két ország végleges CPI-pontszámában tovább nő.

Ország	Magyarország	Bhután
CPI- pontszám 2023	42	68
CPI-rangsor	76	26
A 2023-as CPI adatdonor indexeinek száma	10	4
African Development Bank CPIA	-	-
Bertelsmann Foundation Sustainable Governance Index	26	-
Bertelsmann Foundation Transformation Index	33	69
Economist Intelligence Unit Country Ratings	55	-
Freedom House Nations in Transit	42	-
Global Insights Country Risk Ratings	47	71
IMD World Competitiveness Yearbook	44	-
PERC Asia Risk Guide	-	-
PRS International Country Risk Guide	41	-
Varieties of Democracy Project	40	70
World Bank CPIA	-	60
World Economic Forum EOS	50	-
World Justice Project Rule of Law Index	39	-

4. táblázat Magyarország és Bhután részpontszámainak összehasonlítása

Abból fakadóan, hogy a Transparency eltérő számú indexet vesz figyelembe egy-egy ország végpontszámának meghatározásakor, az egyes részpontszámok által jelzett változások különböző súllyal esnek számításba. Ugyanakkora változás az értékelésben a kevesebb részpontszámmal értékelt országok esetében nagyobb mértékű, a több részpontszámmal értékelt országok esetében kisebb mértékű változást fog előidézni az adott végpontszámában. A végeredmények eltérő érzékenysége a részpontszámváltozásokra megkérdőjelezi, hogy a Transparency eredményei összehasonlíthatók-e egymással.

6. A Transparency éves indexe országonként eltérő éveket vesz alapul

A Transparency évente teszi közzé a Korrupció Érzékelési Indexét, ezzel azt a látszatot keltve, hogy a korrupció érzékelt mértékét minden évben összesíti. A figyelembe vett adatdonor indexek azonban nagyon változó időintervallumban készült felmérések alapján készültek. A CPI módszertani leírása szerint a Transparency 2023-as évi Korrupció Érzékelési Indexe valójában 2019 novemberétől 2023 szeptemberéig tartó időszakra vonatkozó adatokból készült.

A 2023-as CPI adatdonor indexei	Adatfelvételi idő
African Development Bank CPIA	2021. szeptember-november
Bertelsmann Foundation Sustainable Governance Index	2019. november – 2022. január
Bertelsmann Foundation Transformation Index	2021. február – 2023. január
Economist Intelligence Unit Country Ratings	2023 szeptemberében elérhető adatok ⁵⁵
Freedom House Nations in Transit	2022. január – december
Global Insights Country Risk Ratings	2022
IMD World Competitiveness Yearbook	2023. február – május
PERC Asia Risk Guide	2023. január – március
PRS International Country Risk Guide	2022. szeptember – 2023. augusztus
Varieties of Democracy Project	2022. január – december
World Bank CPIA	2022
World Economic Forum EOS	2023. április – augusztus
World Justice Project Rule of Law Index	2023. február – június

5. táblázat A 2023-as Korrupció Érzékelési Index adatdonor indexeinek referenciaidőszaka

A nagy időbeli eltérések oka részben, hogy két adatdonor index, az African Development Bank Country Policy and Institutional Assessment és a Bertelsmann Stiftung Transformation Index két évente készül csak el. A 2023-as CPI-hez a 2024-ben publikált Bertelsmann Stiftung Transformation Index volt felhasználva – de mivel legközelebb a Bertelsmann Stiftung Transformation Index 2026-ban fog elkészülni, emiatt várhatóan 2025-ben is a legutóbb használt adatsorra fog hagyatkozni. Ezen pontszámok két egymás követő évben történő felhasználásával az adott év megállapításai a Transparency két évi jelentését is meghatározzák.

A változatos időszakokban készült indexek elhomályosítják a CPI eredményeinek összehasonlíthatóságát. Szingapúr, Kína vagy India esetében a CPI 2023-as eredményei 2021 februárjától kezdve vizsgálják a korrupció érzékelését 2023 szeptemberéig, míg Magyarország, Szlovákia vagy Szlovénia esetében a vizsgálódás 2019 novemberére és 2023 szeptemberére közötti időszakra terjed ki. A 2023-as CPI 7 ország esetében sem vizsgál 2023-as adatokat. São Tomé és Príncipe és a Comore-szigetek esetében 4 adatdonor indexet vesz figyelembe a Transparency⁵⁶, a legkorábbi kezdődátumú alindex 2021. szeptember, a legkésőbbi pedig 2022. december. A Salamon-, a Fidzsi-, és a Maldív-szigetek, a Zöld-foki Köztársaság és Vanuatu esetében a figyelembe vett időintervallum még ennél is szűkebb, csak 2022-t fedi le⁵⁷. Tehát a Transparency úgy állítja be ezen országok adatait a 2023-as korrupciót érzékelő értékeknek, hogy 2023-ra vonatkozó adatokat egyáltalán nem vesz figyelembe velük kapcsolatban. Mivel jelentősen eltérő időszakokat vesz alapul a Transparency, ami szintén megkérdőjelezi az országértékek összehasonlíthatóságát, az adatdonorként használt indexek részpontszámait nem alkalmasak éves jelentés előállítására.

7. A korrupciós rangsor élén álló országok a Transparency fő finanszírozói

Bár a Transparency International a kormányok felett álló, objektív ítélezésre képes nemzetközi szervezetként mutatkozik a nyilvánosság előtt, a valóságban indexének fő anyagi finanszírozói éppen a rangsorán legelőkelőbb helyen álló országok kormányzati szervei. A Transparency 2023-as pénzügyi kimutatása⁵⁸ szerint 11 ország kormányzati szerveitől is származott bevétele a Transparency International e.V.-nek, a Korrupció Érzékelési Index megírásáért felelős irodának. Ezen országok közül a CPI rangsoron legrosszabbul teljesítő Litvánia is a világ élvonalában, a 34. helyen foglalt helyet. Dánia, aki több mint 1 millió euróval finanszírozta 2023-ban a Transparency működését, a lista első helyezettje, Új-Zéland, aki 546 882 euróval járult hozzá a TI működéséhez, szintén dobogós a CPI rangsoron. Svédország (6. helyezett) 1,5 millió euróval, Németország (9. helyezett) 4 kormányzati szerve pedig hozzávetőleg 3 millió euróval támogatta a Transparency Internationalt 2023-ban. Kanada (12. helyezett), Ausztrália (14. helyezett) és az Egyesült Államok (24. helyezett) is mind több mint 1 millió euróval járultak hozzá a nemzetközi szervezet működéséhez. Az a tény, hogy a Transparency International a működését anyagilag biztosító államokat is rangsorolja, a CPI függetlenségével, illetve hitelességével kapcsolatos kérdéseket vet fel.

Ország	2023-as CPI rangsor	Kormányzati szerv neve	2023-ban finanszírozott összeg (euró)
Dánia	1	Ministry of Foreign Affairs of Denmark (Danida)	1 160 000
Új-Zéland	3	Ministry of Foreign Affairs and Trade	546 882
Svédország	6	Swedish International Development Cooperation (Sida)	1 502 425
Németország	9	Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung (BMZ)	1 785 831
		Gesellschaft für internationale Zusammenarbeit (GIZ)	903 674
		Auswärtiges Amt	377 535
		Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz, nukleare Sicherheit und Verbraucherschutz (BMUV)	92 425
Írország	11	Irish Aid	350 000
Kanada	12	Department of Foreign Affairs, Trade and Development (DFATD)	1 396 106
Ausztrália	14	Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT)	1 973 291
USA	24	U.S. Department of State	1 515 834
Tajvan	28	Ministry of Foreign Affairs	145 093
Dél-Korea	32	Government of the Republic of Korea	209 843
Litvánia	34	Government of the Republic of Lithuania	61 057

6. táblázat A Transparency International szabad és kötött felhasználású bevételei kormányzati szervektől a 2023. december 31-i pénzügyi kimutatásai alapján

Mindemellett a donorországok sem korrupciómentesek, ha nem a véleményeken alapuló pontszámokat, hanem a valós történéseket követjük. 2023 végén, 2024 elején Dániában például egy fegyverbeszerzéssel kapcsolatos korrupciós botrány robbant ki. A Transparency szerint a világ legkevésbé korrump országa az izraeli Elbit vállalatától kívánt harcászati eszközöket beszerezni, anélkül, hogy az ajánlatot a felelős minisztérium végig vitte volna a rendes közbeszerzési procedúrán, és alternatív gyártókkal felvette volna a kapcsolatot. A vádak szerint mindez lehetőséget nyitott az eszközök felárral történő értékesítésére⁵⁹. A botrány közepette, de egészségügyi okokra hivatkozva lemondott Dánia miniszterelnökhelyettese és hadügyminisztere, Jakob Ellemann-Jensen⁶⁰.

A Transparency szerint 2024-ben a világ harmadik legkevésbé korrump országában, Új-Zélandon három zöld párti parlamenti képviselő mondott le mandátumáról, Elizabeth Kerekere bántalmazó magatartása, Golriz Ghahraman luxusboltokból való bolttilolás miatt, míg Darleen Tana egy

korruptió botrány miatt. Darleen Tana férjének e-bicikli üzlete (amelyet 2019-ig közösen tulajdonoltak), migránsokat foglalkoztatott, ám számos munkavállalónak nem fizette ki a bérét⁶¹. Mivel Darleen a kisvállalatokért felelős portfóliót vitte, a Zöld párt összeférhetlenségre hivatkozva felfüggesztette Darleen Tanát⁶².

A Transparency szerint a világ 9. legkevésbé korrupt országában, Németországban a Cum-Ex adócsalási botrány árnyékolta be az ottani kormányt, miszerint tőzsdei vállalatok osztalékfizetése után fizetendő adót törvénytelen módon igényelték vissza az érintettek, s ez az ügy a mai napig napirenden van Olaf Scholz érintettsége miatt. A vádak szerint ez a séma akár 66 milliárd dollárral is megkárosíthatta az adófizetőket Európa-szerte. Hamburg városvezetőjeként a mai német kancellár, Olaf Scholz a gyanúba keveredett Warburg Banknak 47 millió eurónyi adóvisszatérítés kifejezését nem akadályozta meg, amelyet a banknak a botrány kirobbanása után vissza kellett fizetnie.⁶³ Az ügygel kapcsolatban a törvényhozó testület vizsgálóbizottsága több alkalommal is kihallgatta Olaf Scholzt⁶⁴.

Bár több okkal is magyarázható a világ állítólag 12. legkevésbé korrupt országának, Kanada miniszterelnökének lemondása, az okok között szerepelt az SDTC korruptió botrány is⁶⁵. A botrány Kanada „fenntartható technológia” alapját érintette, amelyet nemcsak összeférhetlenséggel, hanem több tízmillió dollár rosszul kezelésével is megvádolták. Az SDTC könyvvizsgálata során arra a megállapításra jutottak, hogy a 2017-2023 között az alap által kiadott 856 millió dollárnyi támogatás legalább 10 százaléka olyan projektekre lett jóváhagyva, amelyek nem voltak jogosultak támogatásra. 90 projektre kiadott 76 millió dollár esetében az SDTC pedig nem vett figyelembe összeférhetlenségre vonatkozó szabályokat. Az SDTC kormány által kinevezett igazgatótanácsának elnöke, Annette Verschuren (aki egyben a NRStor Inc CEO-ja) például 200 000 dollárnyi támogatás jóváhagyásában vett részt az NRStor számára⁶⁶.

Ausztrália a Transparency donorországaként a legkevésbé korrupt országok rangsorán szintén előkelő, a 14. helyen szerepel. A Liberális színekben parlamenti képviselő és 2022-ig miniszter Stuart Robertet azonban 2023-ban vádolták meg korruptióval. A vádak szerint Stuart Robert akár hat vállalatot is segíthetett „tanácsaival” közbeszerzési eljárások során. A tanácsadó cég, Synergy 360, akin keresztül a vádak szerint Stuart Robert információt szivárogtatott pedig még csak lobbistaként sem volt regisztrálva, ami az ausztrál magatartási szabályok megsértésének gyanúját is felveti Stuarttal kapcsolatban⁶⁷. 2024-ben Ko Wen-jet, a volt tajvani elnökjelöltet, Tajpej városának volt polgármesterét tartóztatták le korruptió vádjával. A vádak szerint polgármesterként egy városfejlesztési projekt során törvénytelenül favorizált és juttatott pénzhez politikusok és üzletembereket egyaránt⁶⁸. A kétes ügyek között szerepel Shin Kong Life Insurance tajpeji ingatlanvásárlása is, hiszen a vállalat vezetője Eugene Wu, akinek a lánya, Cynthia Wu 2024-ben Ko Wen-je elnökhelyettes-jelöltjeként kampányolt közösen a letartóztatott politikussal.⁶⁹

Az Egyesült Államok a Transparency rangsorán a 24. helyen áll, 69 ponttal – előkelő helyezése ellenére még a Fehér Ház is korruptió ügy árnyékolta be. Hazánkban is széles körben riportált téma volt Hunter Biden, a leköszönő elnök fiának botrányai. Hunter Bident nemcsak, hogy elítélték illegális fegyvervásárlásért és adócsalásért, hanem korruptiógyanús ügyei is közfelháborodást váltottak ki. A vádak szerint Hunter Biden, aki édesapja alelnöki kampányáig, 2008-ig washingtoni lobbista és lobbicég alapító társtulajdonos volt, nemzetközi tevékenysége során üzleti partnereinek hozzáférést biztosított alelnök majd elnök édesapja és kapcsolati hálójához is. 2014-ben Hunter Biden az ukrán Burisma Holdings energia vállalat testületének tagja lett, amely évi több mint 1 millió dollár bevételt biztosított számára. Miközben az ifjabb Biden anyagi előnyöket élvezett az ukrán cég révén, apja az Obama-adminisztráció USA-Ukrajna

kapcsolatokért felelős vezetője volt⁷⁰⁷¹. A korrupciós ügyet tetézi, hogy Joe Biden leköszönése előtti hónapban elnöki kegyelemben részesítette a büntetőügyekben is bűnösnek talált fiát. A novemberi választások után meghozott döntés annak ellenére született, hogy az elnök korábban azt állította, nem fog beleavatkozni a fia ellen indított igazságszolgáltatási ügyekbe.

A szintén Transparency pénzügyi donorországnak számító Dél-Koreában nemcsak a Samsung nagyvállalat korrupció-gyanús ügyei kavartak port, hanem az elnök Jun Szogjol feleségének luxus táskái is. Egy 2023-ban publikált felvétel szerint Kim Keon Hee egy több mint 2 000 dollárt érő Dior táskát fogadott el ajándékként. A napvilágot látó vádak szerint Kim egyéb luxuscikkeket is elfogadott, beleértve Chanel kozmetikumokat 1 000 dollár feletti értékben⁷². Kim egy befektetési család ügyében is botrányba keveredett, miszerint a Deutsch Motor, koreai importvállalat részfolyamárainak manipulációjában is szerepet vállalt. Kim ellen 2024-ben megszüntették az eljárást – férje, a jelenlegi elnök 2021-ig az ország főügyésze volt, ami sokakban felélesztette a gyanút, hogy Jun Szogjol latba vetette befolyását felesége védelmében. Az ügy egy másik szereplőjét, aki „üzleti tanácsokat” szolgáltatott Kimnek 3 év letöltendő börtönbüntetésre ítélték⁷³.

A Transparency donorországai közül Litvánia sem jelent kivételt a korrupcióval való érintettségben. A litván legfelsőbb bíróság például az MG Grupe (korábban MG Baltic) csoport ügyében vizsgálódik – vádak szerint a csoport, amely ingatlan-, ipari és médiaportfólióval is rendelkezik, tisztességtelen eszközökkel befolyásolta a litván törvényhozatalt. Az ügyben Eligijus Masiulis korábbi parlamenti képviselőt több mint 5 év börtönbüntetésre ítélték, míg további három jelenlegi és volt képviselőt is elítéltek. Az ügyben pénzbírságra ítélték a Liberális Mozgalmat és a litván Munkáspártot is, mint jogi személyeket⁷⁴. Összességében megállapítható, hogy a TI listáját vezető donorállamok is korrupcióval fertőzöttek.

A Szuverenitásvédelmi Hivatal jelentése⁷⁵ szerint a Transparency International központja működésének nagyjából 50 százaléka közpénzből van biztosítva, de a donorközött megjelenik még a Soros Györgyhöz köthető Open Society Foundation, a Sigrid Rausing Trust is, míg nagyvállalatok közül a múltban szintén sok korrupciós botrányban érintett Siemens AG⁷⁶, valamint az Európai Bizottság is, mely 44 millió euróval finanszírozta a nemzetközi szervezet működését 2014-2023 között.

Az Európai Bizottság hosszú időre visszanyúló támogatása más megvilágításba helyezi a Transparency Korrupció Érzékelési Indexének módszertani felülvizsgálatát is. Mire 2017-ben átvizsgálta a Bizottság kutatószolgálat a CPI módszertanát, addigra a Bizottság nemcsak hogy rendszeresen hivatkozási alapként kezelte azt, de már több tízmillió eurónyi adófizetői pénzzel támogatta a TI azon berlini központját, amely a CPI megírásáért felelős. A Financial Transparency System elnevezésű rendszerében, amelyben a Bizottság főigazgatóságai által kiadott támogatások követhetőek, számos olyan támogatás van feltüntetve, amelyet a TRANSPARENCY INTERNATIONAL e.V.* (Berlin, Németország), a Korrupció Érzékelési Index elkészítéséért felelős Transparency International iroda kapott. A Bizottság keresője szerint 2014-2017 között a TI berlini irodája 15 projektre 17 886 100 EUR támogatást nyert el (Commitment contracted amount), és ebből 11 285 048 EUR-t használt fel (Beneficiary's contracted amount). 2014-2017 között is minden évben kapott támogatást projektjeire az iroda, az összeg, amivel leszerződött a TI a Bizottsággal (Beneficiary's contracted amount) összességében ebben az időperiódusban is meghaladja a 10 millió eurót. Bár a projektek címéből legtöbb esetben nem derül ki egyértelműen, hogy mire lett felhasználva a támogatás, ezen finanszírozások egyértelműen hozzájárultak a berlini iroda működéséhez, legalább közvetve a Korrupció Érzékelési Index létrehozásához is.

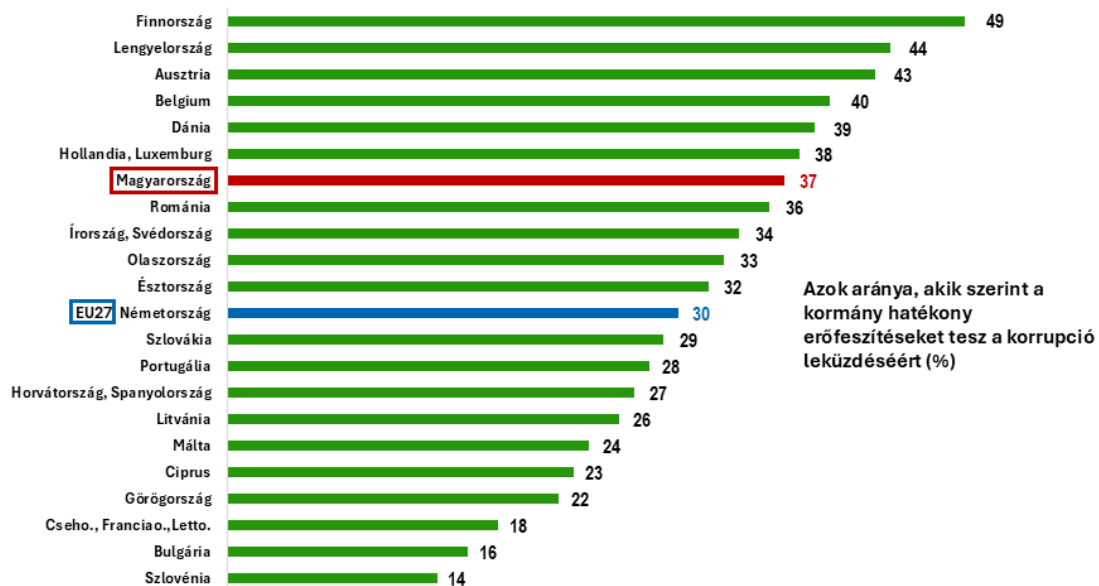
8. Magyarország valójában a 27 tagállam közül a hetedik „legkevésbé korrupst”

A Transparency International soha nem tiltakozott, sőt elősegítette, hogy a Korrupciós Érzékelési Indexet pártpolitikai, ideológiai vagy az EU-n belüli érték- és érdekkonfliktusokban eszközként használják. Mindezt úgy, hogy például a Magyarországra vonatkozó üzenete, miszerint hazánk az EU legkorruptabb állama lenne, szöges ellentétben áll más, világos módszertannal készült valódi brüsszeli felmérésekkel is.

Az Európai Bizottság megbízásából 2024 tavaszán készített külön Eurobarometer-kutatás⁷⁷ az állampolgárok korrupcióval kapcsolatos attitűdjeit mérte fel, amely a társadalmi érzékelésnek, illetve a korrupcióellenes erőfeszítések megítélésének jó indikátora lehet. Az azonos módszertannal készített tagállami felmérések eredményeinek összehasonlítása ellen sem emelhető szakmai kifogás. Éppen ezért fontos, hogy az Eurobarometer-felmérés azon állításával, miszerint „a magyar kormány hatékony erőfeszítéseket tesz a korrupció leküzdéséért”, a magyarok 37 százaléka értett egyet, ami meghaladja az EU 30 százalékos eredményét. Ritka az olyan korrupcióval kapcsolatos véleménykérdés, melyben az optimista válaszok lennének abszolút többségben, ezért az eredmények értékelésekor különösen fontos a nemzetközi összehasonlítás. A magyar kormány korrupcióellenes küzdelmének jó megítélése a 7. legnagyobb az uniós rangsorban.

A MAGYAR KORMÁNY KORRUPCIÓ ELLENI KÜZDELMÉNEK JÓ MEGÍTÉLÉSE A HETEDIK LEGNAGYOBB AZ EU-BAN

Kérdés: QD12.7. Kérem, mondja meg, hogy a következő állításokkal egyetért vagy nem ért egyet.
„A (NEMZETI) kormány hatékony erőfeszítéseket tesz a korrupció leküzdéséért.”

Forrás: Külön Eurobarometer548: Az állampolgárok hozzáállása az EU-ban tapasztalható korrupcióhoz 2024-ben. Adatfelvétel: 2024.02.07-03.03.

Jegyzetek

¹ <https://transparency.hu/adatok-a-korrupcirol/korrupcio-erzekelesi-index/>

² A Költségvetési Ellenőrző Bizottság Judith Sargentininek tett javaslatait részben azzal támasztotta alá, hogy 2008 óta Magyarország 19 pontot esett a Korrupció Érzékelési Indexen. *OPINION of the Committee on Budgetary Control* (26.4.2018) https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2018-0250_EN.html#_section5

Bár a Sargentini-jelentés nem tartalmazott nyílt utalást a Transparency Internationalre, a Költségvetési Ellenőrző Bizottság véleményére tekintettel volt. *Az Európai Parlament 2018. szeptember 12-i állásfoglalása a Tanácsot az Európai Unióról szóló szerződés 7. cikke (1) bekezdésének megfelelően az Unió alapértékeinek Magyarország általi súlyos megsértése egyértelmű veszélyének megállapítására felszólító javaslatról* https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0340_HU.html

³ Indoklásában az EP többek között kifejti, hogy „Magyarország a Transparency International 2021. évi korrupcióérzékelési indexében szereplő 180 ország és terület közül a 73. helyen áll (egy helyet esett vissza az előző évhez képest), és a rangsorban elfoglalt helye 2012 óta folyamatosan romlik” *Az Európai Parlament 2022. szeptember 15-i jogalkotási állásfoglalása az Európai Unióról szóló szerződés 7. cikke (1) bekezdésének megfelelően az Unió alapértékeinek Magyarország általi súlyos megsértése egyértelmű kockázatának megállapításáról szóló tanácsi határozatra irányuló javaslatról* https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0324_HU.html

⁴ <https://www.europarl.europa.eu/meps/en/search-meetings?textualSearch=&memberIds=197531&transparencyRegisterIds=501222919-71&fromDate=07%2F09%2F2022&toDate=>

⁵ https://commission.europa.eu/document/download/d69f242b-bd69-4e15-976f-870470b72b55_en?filename=40_1_52623_coun_chap_hungary_en.pdf és https://commission.europa.eu/document/download/e90ed74c-7ae1-4bfb-8b6e-829008bd2cc6_en?filename=40_1_58071_coun_chap_hungary_en.pdf

⁶ EU Tanácsa (2022.12.12.) <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/12/12/rule-of-law-conditional-mechanism/>

⁷ *Európai Bizottság javaslata a Tanács végrehajtási határozatára* (2022.09.18.) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022PC0485> (50)

⁹ Transparency International: The ABCs of the CPI: How the Corruption Perceptions Index is calculated. <https://www.transparency.org/en/news/how-cpi-scores-are-calculated>

¹⁰ <https://transparency.hu/adatok-a-korrupcirol/korrupcio-erzekelesi-index/>

¹¹ Donchez, Dilyan (2013) *What do Corruption Indices Measure?* <https://www.uh.edu/~gujhelyi/corrmeasures.pdf>, 21.o.

¹² Campbell, Stuart Vincent (2013) *Perception is not Reality: The FCPA, Brazil, and the Misdemeanor of Corruption* <https://scholarship.law.umn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1273&context=mjil>, 269.o.

¹³ Søreide, Tina (2006) *Is it wrong to rank? A critical assessment of corruption indices.* <https://www.cmi.no/publications/file/2120-is-it-wrong-to-rank.pdf>, 5.o.

¹⁴ Csak korrupcióellenes struktúrára irányuló kérdések forrásai: African Development Bank CPIA, Bertelsmann Foundation Sustainable Governance Index, Bertelsmann Foundation Transformation Index, Freedom House Nations in Transit, World Bank CPIA. Csak korrupció érzékelt jelenlétére irányuló kérdések forrásai: Global Insights Country Risk Ratings, IMD World Competitiveness Yearbook, PERC Asia Risk Guide, PRS International Country Risk Guide, Varieties of Democracy Project, World Economic Forum EOS. Korrupcióellenes struktúrára és a korrupció jelenlétére vonatkozó kérdések forrásai egyaránt az Economist Intelligence Unit Country Ratings és a World Justice Project Rule of Law Index.

¹⁵ https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/downloads/ROLIndex2024_Table_of_Variables.pdf

¹⁶ <https://www.azatutyun.am/a/29938027.html>

¹⁷ <https://fpc.org.uk/stuck-between-underinvestment-government-authoritarianism-and-corruption-the-healthcare-system-in-tajikistan-and-the-risks-for-the-population/>

¹⁸ az IMD World Competitiveness Yearbook, a Political and Economic Risk Consultancy Asia Risk Guide és a World Economic Forum Executive Opinion Survey

¹⁹ <http://www.asiarisk.com/subscribe/exsum1.pdf>, 3.o.

²⁰ Cobham, Alex (2013) *Corrupting Perceptions. Why Transparency International's flagship corruption index falls short.* <https://foreignpolicy.com/2013/07/22/corrupting-perceptions/>

-
- ²¹ Partner intézeteket tesz közzé, akik többek között segédkeznek a kérdőívek eljuttatásában a vállalati felsővezetőkhez. A kérdőív kitöltőinek kiléte nem ismert. (Forrás: <https://issuu.com/docs/17bac7de04564be7a650c57ebc90e099>)
- ²² A Varieties of Democracy Project egy történelmi indexel is rendelkezik, ami az demokrácia minőségét a múltban, 1789-ig visszamenően kívánja mérni. A Varieties of Democracy a Magyarországra vonatkozó történelmi adatsor összeállítóját ismerteti (Dr. Becker András), de az évente elkészülő friss adatok elkészítőinek a neveit nem teszi közzé. Tehát azon szakértők neve, akiknek az értékelését használja a Transparency nem ismert. (Forrás: <https://www.v-dem.net/about/historical-v-dem/>)
- ²³ Partner intézeteket tesz közzé, akik többek között segédkeznek a kérdőívek eljuttatásában a vállalati felsővezetőkhez. A kérdőív kitöltőinek kiléte nem ismert. (Forrás: <https://initiatives.weforum.org/executive-opinion-survey/pi-community>)
- ²⁴ https://www.sgi-network.org/2022/Expert_Network
- ²⁵ <https://bti-project.org/en/about/country-experts>
- ²⁶ <https://freedomhouse.org/country/hungary/nations-transit/2024>
- ²⁷ <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/downloads/WJPIIndex2023.pdf>, 199.o.
- ²⁸ <https://hirklikk.hu/kozelet/agh-attila-az-orban-rendszer-rendkivul-terhesse-valt-az-eu-mukodtetese-szempontjabol/438830>
- ²⁹ <https://pecsistop.hu/kozelet/agh-attila-az-orban-rendszer-elvesztette-az-iranyito-kepesseget-s-mar-fenntarthatatlan/523443>
- ³⁰ [In Orbanistan | The Swamp](#)
- ³¹ „Az Orbán-kormányok továbbra is vannak elköteleződésai Oroszország felé, amelyeknek nem ismerjük a részleteit”. <https://www.szabadeuropa.hu/a/vegh-zsuzsanna-orban-kulpolitika-oroszorszag-ukrajna/31744397.html>
- ³² [Europaparlament: Die extreme Rechte bleibt eine Bedrohung für die Demokratie - WELT](#)
- ³³ [Telex: A NER-nek kétharmaddal se, az ellenzéknek sima többséggel is? Ez abszurdum!](#)
- ³⁴ <https://infovilag.hu/van-e-kiut-a-rendszerszintu-korrupciobol-megjelent-a-ti-magyarorszag-feher-konyve/>
- ³⁵ [Orbánék illiberalizmusa egy hatalmas szemfényvesztés | Magyar Narancs](#)
- ³⁶ [Mihályi Péter: Orbán tudatosan épít torz kapitalizmust | Klubrádió](#)
- ³⁷ [No Checks, No Balances: The Reality of Orbán's Autocratic Constitutional Revolution by Petra Bard, Laurent Pech :: SSRN](#)
- ³⁸ <https://www.illiberalism.org/zsolt-kortvelyesi-on-illiberalism-in-hungary/>
- ³⁹ [Múlt és Jövő \(2011\) 22. évfolyam, 1-4. szám](#)
- ⁴⁰ <https://www.facebook.com/judit.sandor.5209/posts/pfbid02Lyzbs2EG4xkGwsvnSHQ73t8r8emqhgX7G3bVUrBTP9syruYYEnXJ6XWkQrS9CEZl>
- ⁴² <https://freedomhouse.org/reports/nations-transit/nations-transit-methodology>
- ⁴³ <https://bti-project.org/en/methodology> és <https://www.sgi-network.org/2022/Methodology>
- ⁴⁴ <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/downloads/WJPIIndex2023.pdf>, 186.o.
- ⁴⁵ Botero, J. and Ponce, A. (2011) “Measuring the Rule of Law”: WJP Working Paper No. 1.
- ⁴⁶ https://freedomhouse.org/country/hungary/nations-transit/2023#footnote4_eem40lx
- ⁴⁷ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC113251>
- ⁴⁸ <https://portulansinstitute.org/team/michaela-saisana/>
- ⁴⁹ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC113251>
- ⁵⁰ https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/roli_2014_statisticalaudit_1.pdf
- ⁵¹ https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/roli_2014_statisticalaudit_1.pdf, 194.o.
- ⁵² <https://www.cgdev.org/blog/corrupting-perceptions-why-transparency-international%E2%80%99s-flagship-corruption-index-falls-short>
- ⁵³ <https://files.transparencycdn.org/images/Download-2023-Financial-Statements-PDF.pdf>, 44.o.
- ⁵⁴ <https://asianews.network/monument-fee-embezzlement-police-guides-and-officials-in-bhutan-face-corruption-charges/>
- ⁵⁵ Az Economist Intelligence Unit Country Ratings 100 ország esetében havonta, további 31 ország esetében pedig negyedévente frissíti korrupcióra vonatkozó számait
- ⁵⁶ Az alábbi indexeket: African Development Bank CPIA, Global Insights Country Risk Ratings, Varieties of Democracy Project, World Bank CPIA
- ⁵⁷ Az alábbi 3 indexet vizsgálja esetükben: Global Insights Country Risk Ratings, Varieties of Democracy Project és World Bank CPIA

-
- ⁵⁸ Transparency International 2023 Financial Statements for the Year ended 31 december 2023 <https://files.transparencycdn.org/images/Download-2023-Financial-Statements-PDF.pdf> 42-44.o.
- ⁵⁹ <https://www.geopoliticalmonitor.com/elbit-systems-scandal-forces-hard-choices-on-danish-government/>
- ⁶⁰ <https://www.thelocal.dk/20231024/explained-why-is-the-leader-of-denmarks-liberal-party-leaving-politics>
- ⁶¹ <https://www.nzherald.co.nz/nz/politics/green-party-darleen-tana-scandal-questions-over-what-mp-told-party/X7T54UR4TRCY7HHGZOFCD6KB3E/>
- ⁶² <https://www.newstalkzb.co.nz/news/national/employment-disputes-linked-to-husband-of-stood-down-green-mp-darleen-tana-s-revealed-amid-migrant-exploitation-row/>
- ⁶³ <https://mandiner.hu/kulfold/2023/12/igy-lett-feledékeny-scholz-nemet-kancellar-a-penzugyi-botrany-ugyeben>
- ⁶⁴ <https://www.aljazeera.com/news/2022/8/19/germanys-chancellor-scholz-faces-grilling-over-tax-fraud-scandal>
- ⁶⁵ <https://www.financialexpress.com/world-news/why-canada-pm-justin-trudeau-might-resign-scandals-party-dissent-and-declining-support-possible-reasons-behind-the-decision/3708471/>
- ⁶⁶ <https://www.nationalobserver.com/2024/06/12/news/Conservatives-SDTC-green-slush-fund-scandal>
- ⁶⁷ <https://www.theguardian.com/australia-news/2024/mar/05/nine-backs-reports-claiming-corruption-between-stuart-robert-and-consulting-firm-amid-defamation-suit>
- ⁶⁸ <https://apnews.com/article/taiwan-corruption-ko-detention-cf2a8e014ffa81cb708e0570be7be7e2>
- ⁶⁹ <https://thediplomat.com/2024/08/taiwan-peoples-party-faces-its-first-corruption-scandals/>
- ⁷⁰ <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-55805698>
- ⁷¹ <https://www.nytimes.com/article/hunter-biden-legal-troubles-timeline.html>
- ⁷² <https://www.bbc.com/news/articles/cjr41499pdlo>
- ⁷³ <https://www.straitstimes.com/asia/east-asia/south-korea-s-first-lady-cleared-of-stock-manipulation-allegations>
- ⁷⁴ <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/2180473/lithuania-s-mg-grupe-appeals-verdict-in-political-corruption-case>
- ⁷⁵ <https://szuverenitasvedelmihivatal.hu/dokumentumok/A-Transparency-International-Magyarorszag-tevekenysegenek-hatasa-a-magyar-szuverenitasra.pdf>, 10-11.o.
- ⁷⁶ <https://files.transparencycdn.org/images/Download-2023-Financial-Statements-PDF.pdf>
- ⁷⁷ Special Eurobarometer (2024) Citizens' attitudes towards corruption in the EU in 2024 <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3217>